

MHJ

مجله تاریخ پزشکی

دوره سیزدهم، شماره چهل و ششم، سال ۱۴۰۰

<https://doi.org/10.22037/mhj.v13i46.34819>

Journal Homepage: <http://journals.sbm.ac.ir/mh>

مقاله پژوهشی

عطار نیشابوری، شاعری عارف یا شاعری داروساز و طبیب

سید محمد هاشمی مهر*^۱

۱. کارشناسی ارشد تاریخ علوم پزشکی، گروه تاریخ علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: شیخ فریدالدین محمد نیشابوری (۶۱۸-۵۴۰ ه. ق) مشهور به عطار، داروساز و شاعر بزرگ ایرانی در قرون ششم و هفتم هجری قمری است که با ورود به عرفان، اشعارش رنگ و بوی معنوی به خود گرفت. در گذشته منظور از عطاری، مجموعه فعالیت‌های مربوط به طب اعم از داروسازی، داروفروشی و درمان بوده است. هدف از پژوهش حاضر، معرفی عطار به عنوان طبیبی داروساز و تأثیرات این علوم بر آثار وی می‌باشد.

مواد و روش‌ها: این پژوهش، یک مطالعه کتابخانه‌ای، با روش توصیفی-تاریخی می‌باشد. با مراجعه به دو تالیف مهم عطار نیشابوری به نام‌های مصیبت‌نامه و /لهی‌نامه و با مطالعه مقالات متعدد و جستجو در بانک‌های اطلاعاتی معتبر با کلید واژه‌های عطار نیشابوری، داروسازی، شاعر طبیب و شاعر داروساز، مطالب مورد نظر گردآوری و اطلاعات بدست آمده پس از تجزیه و تحلیل در قالبی منظم ارائه گردید.

یافته‌ها: بکارگیری فراوان واژگان مرتبط با دارو و درمان در آثار عطار نیشابوری، نشان از علاقه وی به عطاری و طبابت در کنار شعرسرایي دارد. بزرگانی چون مولوی، شیخ محمود شبستری و صائب تبریزی در آثارشان به معرفی و مدح عطار پرداخته‌اند. لقب عطار نیز به علت اینکه داروخانه بزرگی داشته و به ساخت و فروش دارو و درمان بیماران می‌پرداخته به او نسبت داده شده است.

ملاحظات اخلاقی: این پژوهش صرفاً با تکیه بر منابع کتابخانه‌ای انجام شده و اصل امانت‌داری و صداقت استناد به متون مورد استفاده، اصالت منابع و پرهیز از جانب‌داری در مراجعه به متون یا تحلیل‌ها، رعایت شده است.

نتیجه‌گیری: عطار از جمله شاعرانی است که از دانش داروسازی روزگار خود اطلاعات کافی داشته و گیاهان دارویی را خوب می‌شناخته است. بنابراین می‌توان او را شاعر داروسازی به شمار آورد که در نهضت گیاه درمانی، از پیشگامان است. اگرچه نام او در ردیف اسامی طبای سنتی ایرانی برده نمی‌شود، ولی پیشنهاد می‌شود تحقیقات بیشتری در آثار منظوم و منثور او از منظر پزشکی و داروسازی انجام گیرد تا جایگاه والای این مرد بزرگ بیشتر شناسانده شود.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۱/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۱۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۰۵/۲۴

واژگان کلیدی:

عطار نیشابوری

شاعر

عارف

طبیب

داروساز

تاریخ پزشکی

*نویسنده مسؤول: سید محمد

هاشمی مهر

آدرس پستی: ایران، بابل، دانشگاه

علوم پزشکی بابل، گروه تاریخ علوم

پزشکی.

پست الکترونیک:

paul_wetmore@yahoo.com

۱. مقدمه

در تاریخ علوم پزشکی ایران، بزرگانی می‌زیسته‌اند که علاوه بر آشنایی با علوم مختلف زمان خود، در حیطه‌ی پزشکی نیز دستی بر آتش داشتند. افراد نام‌آوری همچون خواجه نصرالدین طوسی (۶۷۲-۵۹۷ ه. ق) اندیشمند بزرگ قرن هفتم هجری قمری، طبیب اصفهانی (وفات ۱۱۶۸ ه. ق) شاعر و حکیم‌باشی دربار نادرشاه افشار و حکیم شفایی اصفهانی (متولد ۹۹۶ ه. ق) شاعر و پزشک قرون دهم و یازدهم در دوران حکومت صفویه و... هستند که در ذهن تاریخی ایران، بیشتر به عنوان ادیب، ریاضیدان، شاعر و فیلسوف شناخته می‌شوند و علی‌رغم فعالیتشان در حوزه‌ی طب، به دلایل نامعلومی گمنام باقی مانده‌اند و از آنها به عنوان پزشک یا طبیب نام برده نمی‌شود. به نظر می‌رسد بررسی توانمندی‌های دانش پزشکی این بزرگان با استفاده از آثار باقی‌مانده از آنها در کنار سایر داشته‌هایشان، می‌تواند پتانسیل خوبی برای انجام کارهای تحقیقاتی بیشتر در حیطه‌ی دارو و درمان باشد. ضرورت این پژوهش، شناساندن یکی از دانشمندانی است که به دلیل وسعت علوم دریافتی در گذشته‌های دور، در شاخه‌های دیگر علم از جمله پزشکی و داروسازی مطالعه و فعالیت داشته و دارای نقطه نظراتی می‌باشد.

فریدالدین ابوحامد محمد نیشابوری ملقب به "عطار"، شاعر و عارف بلند آوازه، داروساز و طبیب قرون ششم و هفتم هجری قمری است. وی در سال ۵۴۰ هجری قمری (۱-۳) و بنا بر بعضی نقل‌ها در سال ۵۳۷ ه. ق (۴) در روستای کدکن، یکی از بخش‌های تربیت حیدریه و در حوالی شهر نیشابور (۵) متولد شد. عطار در سال ۶۱۸ ه. ق هنگام حمله مغولان به شهر نیشابور، اسیر و سپس به شهادت رسید (۶)، اما عده‌ای معتقدند که او در سال ۶۲۷ ه. ق به مرگ طبیعی از دنیا رفته است (۷).

عطار نیشابوری، در کودکی از دروسی که در آن روزگار در مکتب‌خانه‌ها آموخته می‌شد همانند خط، حساب و قرآن با مایه‌ای از شعر و ادب، بهره می‌گرفت (۶). وی به مدارس علمیه شهر راه پیدا کرد و به تحصیل مقدمات علوم زمان خود

مشغول گردید. سپس رفته‌رفته به علوم عمیق‌تری چون حکمت، فقه، کلام، حدیث، تفسیر و نجوم روی آورد و آنها را نیز فراگرفت (۸). در روزگاران گذشته، عطاری، به مجموعه‌ای از اقدامات و فعالیت‌های مربوط به علم طب اعم از داروسازی، داروفروشی و درمان گفته می‌شد. هدف از پژوهش حاضر، معرفی عطار به عنوان طبیبی داروساز و تأثیرات این علوم بر آثار وی می‌باشد.

۲. ملاحظات اخلاقی

این پژوهش صرفاً با تکیه بر منابع کتابخانه‌ای انجام شده و اصل امانت‌داری و صداقت استناد به متون مورد استفاده، اصالت منابع و پرهیز از جانب‌داری در مراجعه به متون یا تحلیل‌ها، رعایت شده است.

۳. مواد و روش‌ها

در این مطالعه‌ی کتابخانه‌ای و با روش توصیفی-تاریخی سعی شده تا آثار مختلف بجای مانده از عطار نیشابوری به ویژه **مصیبت‌نامه** و **الهی‌نامه** و نظرات دیگر مولفین که نامی از وی برده‌اند مورد بررسی قرار گیرد. همچنین با مطالعه‌ی مقالات متعدد و جستجو در بانک‌های اطلاعاتی معتبر نظیر Google Scholar, SID, Noormags با کلید واژه‌های عطار نیشابوری، داروسازی، شاعر، طبیب و شاعر داروساز، مطالب مرتبط جمع‌آوری شد و اطلاعات بدست آمده پس از بررسی در قالبی منظم ارائه گردید.

۴. یافته‌ها

یکی از بارزترین زمینه‌ها و نشانه‌های علاقه‌مندی عطار به حرفه داروسازی و پزشکی در اشعار وی، استفاده از واژگانی است که بکارگیری آنها از ذهنی تراوش می‌کند که آشنایی نسبتاً خوبی با اصطلاحات درمانی اعم از نظری و عملی داشته است. او با توجه به حرفه عطاری، در آثار منظومش به بسیاری از امراض اشاره کرده است و می‌توان دریافت که توجه به انواع بیماری‌ها و استفاده از مفردات دارویی در درمان بیماران، از

مشغولیات اصلی عطار بوده است. در تأیید این ادعا، اشعار بسیاری از این شاعر گرانقدر بجای مانده است که در آن اسامی فراوانی از بیماری‌ها از قبیل: آبله، استسقا، برص، بیماری‌های چشم، تب، تنگی نفس، درد دندان، سردرد، شکم درد، صرع، غش، قولنج، یرقان، یبوست و... دیده می‌شود که هوشمندانه و متبحرانه در میان ابیات بکار برده است. با توجه به وسعت و گوناگونی این امراض، می‌توان به دامنه دانش پزشکی عطار پی بُرد. به علت فراوانی استعمال واژگان در اشعار این شاعر گرانقدر به خصوص در دو کتاب ارزشمند **الهی‌نامه** و **مصیبت‌نامه** به زبان شعر، در این مطالعه سعی شده تا مهمترین اطلاعات و اصطلاحات پزشکی و داروسازی به صورت گزینشی انتخاب و گنجانده شود.

عطار نیشابوری از جمله داروسازانی است که با شناخت خصوصیات درمانی گیاهان، به این شیوه از درمان روی آورد و سالیان زیادی از عمر پُر برکتش را در این مسیر صرف کرد. یکی از شیوه‌های درمانی عطار، شناخت طبایع بیماران بود و با هوش و ذکاوت خود و با استفاده از گیاهان دارویی و همچنین از طریق روانشناسی که از شیوه‌های درمانی آن روزگاران بود، بیماران را مداوا می‌کرد (۱۹). از این رو می‌توان در بخش‌های زیادی از اشعار او اصطلاحات و عبارات پزشکی و داروسازی را مشاهده کرد.

۵. بحث

۵-۱. عطار در اشعار بزرگان

عطار همواره مورد احترام شاعران پُرآوازه‌ی ایران بوده است. از جمله مولانا جلال‌الدین رومی در وصف جایگاه والای عطار می‌فرماید:

من آن مولای رومی‌ام که از کلکم شکر ریزد

و لیکن در سخن گفتن غلام شیخ عطارم

یا در جایی دیگر در مدح عطار و سنایی این‌گونه می‌گوید:

عطار روح بود و سنایی دو چشم او

ما از پی سنایی و عطار آمدم

و بیتی دیگر که در وصف عطار و منتسب به مولانا می‌باشد:

هفت شهر عشق را عطار گشت

ما هنوز اندر خم یک کوچه‌ایم (۹)

همچنین سیف فرغانی از شعرا و مشایخ قرن هفتم و هشتم هجری قمری در قیاس با عطار می‌گوید:

سیغم که بُریدم ز همه نسبت خود لیک

در گفتن طامات چو عطار فریدم (۹)

شیخ محمود شبستری از عرفا و شعرای قرن هشتم هجری قمری درباره مقام والای عطار می‌سراید:

مرا از شاعری خود عار ناید

که تا صد قرن چون عطار ناید

اگرچه زین نَمَط صد عالم اسرار

بُود یک شمه از دکان عطار (۱۰)

و یا صائب تبریزی، غزل‌سرای بزرگ سده‌ی یازدهم هجری قمری می‌گوید:

خواهد رسید رتبه‌ی صائب به مولوی

گر مولوی به رتبه‌ی عطار می‌رسد

و همینطور حکیم و محدث بزرگ ملا محسن فیض کاشانی (۱۰۹۰-۱۰۰۷ ه.ق):

هر کسی در پرده‌ی اشعار می‌گوید سخن

گاه مولانا و گاه عطار و گاهی مغربی (۹)

۵-۲. شغل عطار

عطار نیشابوری، علاوه بر علوم مختلف به حرفه‌ی پدرش که معلم او نیز بود، روی آورد (۱۱-۱۳). رضا قلی‌خان هدایت در باب شغل عطار نیشابوری می‌نویسد: "شیخ فریدالدین محمد به ابتدا مانند آبای معظم خود صاحب ثروت و مکنّت و جامع فضائل و حاوی خصائل و در حکمت الهی و طبیعی بی‌نظیر و بی‌همتا و عطارخانه‌های نیشابور همگی متعلّق به جناب شیخ بوده و خود در دواخانه خاصه همه روزه بیماران را معالجه می‌فرموده و اغلب را دوا از دواخانه خود می‌داده است" (۱۴). حرفه‌ی داروسازی و طبابت این شاعر، اجازه نمی‌دهد که عطار را تنها صوفی و عارف به شمار آوریم (۱۵). از سروده‌های این شاعر بزرگ می‌توان فهمید که شغل او عطاری بوده است.

محققان هم غیر از عطاری، شغل دیگری را برای او ذکر نکرده‌اند. نیکلسون، در مقدمه تذکره‌الاولیا می‌نویسد:
 "از کلماتش به طور یقین برداشت می‌شود که شیخ عطار به فن طب مشغول بوده و داروخانه‌ی بسیار معتبری که ظاهراً مطب نیز بوده، داشته است و گاه تا پانصد مریض در داروخانه وی حاضر می‌شده‌اند و شیخ به درمان آنها می‌پرداخته و در همان حال به نوشتن کتب و نظم اشعار و زهد و سلوک اشتغال داشته است" (۱۶).

رینولد نیکلسون در اثبات سخنانش، ابیات زیر را از **خسرونامه** عطار نیشابوری به عنوان شاهد می‌آورد:
 به داروخانه پانصد شخص بودند
 که در هر روز نبض می‌نمودند
 میان آن همه گفت و شنیدم
 سخن را به از این روی ندیدم (۱۷)
 عطار، همچنین در غزلیات نیز به پیشه‌ی عطاری خود اشاره می‌کند:

بر شکرخنده گل درد دل کس نگذاشت
 دم عطار کزو بوی دوا می‌آید
 یا جایی که می‌گوید:

مانع خود هم منم در راه خویش
 تا کی از عطار و عطاری مرا؟ (۱۸)

واژه‌هایی مانند بیمار، مرض، درد، طبیب، طبابت، مطب، بیمارستان، جراح و دارو از جمله واژگانی هستند که در اشعار عطار به وفور به کار رفته است که می‌تواند نشانه‌هایی از علاقه و آشنایی شاعر به این حرفه باشد (۱۹).

۵-۳. عبارت‌های طبی و داروشناسی در آثار عطار

- داروی بیهوشی

حکیمش امتحانی کرد در حال
 که بشناسد که تا هست او گر و لال
 مگر داروی بیهوشی بدو داد
 چو کودک خورد حالی تن فرو داد (۲۰)

- خصی کردن

اصطلاحی پزشکی و قدیمی و به معنای درآوردن بیضه‌های حیوانی یا انسانی است که امروزه این واژه، کاربرد کمتری دارد (۲۱).

عطار در بیتی می‌گوید:

چو شاه او را بدین گشتن وصی کرد
 برفت آن موبد و خود را خصی کرد (۲۰)

- استفاده از سرمه برای تقویت چشم

سرمه که از شادنج، دم الاخوین، گلنار، مازو، شاخ بز کوهی سوخته شده و از گیاهانی مانند افاقیا، لادن، زعفران و پر سیاوشان ساخته می‌شود (۲۲)، هنگامی که در چشم ریخته شود، بینایی را تقویت کرده و موجب سالم نگه داشتن آن می‌شود (۲۳، ۲۴).

عطار درباره مزیت سرمه این چنین می‌گوید:
 کسی زان سرمه، گر میلی کشیدی
 ز ماهی تا به ساق عرش دیدی

کشید آن سرمه و چشمش چنان شد
 که عرش و فرش در حالش عیان شد (۲۰)

- ابریشم

به عربی قز و به هندی ریشم نامند و آن به چیزی مصنوعی معروف است. مزاج خام آن گرم و خشک است و باعث تقویت قلب شده و شادی‌آور است و نیروی جنسی را قوی می‌کند (۲۵). عطار در بیتی می‌آورد:

تا بریشم در وجود خود نسوخت
 در مفرح کی تواند دل فروخت (۲۶)

- گیاه کرفس و گزیدن عقرب

مزاج این گیاه در درجه اول و دوم گرم و خشک است (۲۷). زکریای رازی می‌گوید هر که در تابستان کرفس خورده باشد اگر کژدم او را بگزد هلاک می‌شود (۲۳). گویا عطار به همین موضوع در قالب شعر اشاره می‌کند:

گر تو را نوری ز نفس آمد پدید
 زخم کژدم از کرفس آمد پدید (۲۶)

- سپند سوزاندن

سپند یا اسپند، تخم گیاهی که برای چشم زخم دود می کنند (۲۴). در درجه سوم گرم و در درجه دوم خشک است (۲۷). گفته اند که چهره را بشاش نموده و شهوت انسان را افزوده و به چاق شدن کمک می کند، ادرارآور است و موجب بیشتر شدن خون حیض می شود. اسپند بخاطر خاصیت سُکراوری که دارد برای اصحاب عشق مفید است (۲۸). عطار در استفاده از سپند برای دفع چشم زخم اینگونه می سراید:

سجده تو را کرد آنک خیل ملایک به جمع

چشم بدان را بسوز بر سر مجمر سپند (۲۹)

یا در جایی دیگر می گوید:

همه شب اختران عالم افروز

سپند چشم بد سوزند تا روز (۲۶)

- نشاط آوری زعفران

زعفران، گرم و خشک بوده و کمی قابض است، از داروهای محلّ محسوب شده، نُضج آور است و موجب تقویت اندام های درونی می شود. زعفران، ادرارآور بوده و موجب بشاش شدن چهره می شود و تنفس را روان می کند (۳۰، ۳۱). اطبا آن را مفرّج القلب می نامند (۲۳). عطار در آثارش به این موضوع اشاره دارد:

گل می خندد که زعفران خورد بسی

شک نیست در آن که زعفران دارد گل (۲۶)

۵-۴. توصیف بعضی بیماری ها

- در نکوهش پُرخوری

پرخوری، یکی از عوامل شناخته شده بیماری است، امام صادق (ع) در این باره فرمود: پُرخوری، ناخوشایند است (۳۲)، عطار هم این موضوع را در اشعارش یادآوری می کند:

طعام افزون مخور ناگاه و ناساز

که آن افزون ترا بی شک خورد باز (۳۳)

چنین تو پشتگرم از آب و نانی

شکم پُر کرده ای در پهلوانی (۲۰)

- بیماری استسقاء

استسقاء، نوعی بیماری است که از جمع شدن آب در شکم پیدا می شود، چنانکه وقتی شکم حرکت داده شود صدای آن شنیده می شود (۳۴). عطار به نوع خاصی از این بیماری اشاره می کند:

آب خوردن زهر مُستقسی بُود

خاصه استسقای او زقی بُود (۲۶)

- مرض یبوست

و در بیتی دیگر به بیماری یبوست و درمان آن با دُنبه و شلغم اشاره دارد، چون شلغم خاصیت مُدر و مُسهل دارد:

ناگهی بهلول را خشکی بخواست

رفت پیش شاه و از وی دُنبه خواست

گفت شلغم پاره باید کرد خُرد

پاره کرد آن خادمیش و پیش بُرد (۲۹)

- یرقان

دهد یرقان آسود ماه و خور را

چو تنگی نفّس صبح و سحر را (۲۰)

۵-۵. بعضی درمان ها

- درمان با عسل

عسل گرم و خشک است (۳۵). بیرون کننده و پاک کننده ی بلغم در سالمندان و کسانی که مزاج سرد دارند می باشد. در تابستان برای گرم مزاجان ناسازگار است (۳۶) و به خصوص در تابستان اگر یک جوان گرم مزاج و کسی که صفرا بر او غالب است آن را بخورد، تعادل جسمی اش را بر هم می زند، چرا که تبدیل به خلط صفرا گشته و بیماری هایی نیز به وجود می آورد (۳۰). بنابراین عسل به علت داشتن طبع گرم و خشک برای اشخاص با مزاج صفراوی مضرّ است (۳۷). عطار، در بیتی به این موضوع اشاره می کند:

از بس که عسل بخوردم از بیخبری

در من افتاد آتش و بسیار افتاد (۲۶)

- درمان با خنده

خنده حالتی است در انسان که موجب شعف و خوشحالی می‌شود و در آن حالت، لبها و دهان به حرکت در می‌آیند و غالباً این حالت با آواز مخصوصی همراه است (۲۴).

گر بخندی عاشق بیمار را

وقت بیماری شکر باری بُود (۲۰)

- پالودن غم و اندوه با اشک

برای دستیابی به آرامش نسبی و آسایش خاطر، گریه کردن و اشک ریختن، یکی از راه‌های دوری از تنش و استرس و تسکین غم و اندوه است (۳۸)، در واقع اشک ریختن، سطح بلغم را در بدن کاهش می‌دهد و سبب آرامش روان می‌شود. عطار به خوبی این موضوع را در داستان دیدار حضرت یعقوب (ع) با پسرش یوسف (ع) نقل می‌کند:

چو یعقوب و چو یوسف آن دو دلدار

به یکدیگر رسیدند آخر کار

پدر گفتش که ای چشم و چراغ

چو از گریه بپالودی دماغ (۲۰)

- رایحه درمانی

اشاره به دو ماده‌ی خوشبو ذَریره، گرم و خشک و گلاب، مرکب القوی دارد (۲۷) که مفرّح و آرامش‌بخش هستند:

گلاب آوردُ پس بر روی او ریخت

ذَریره بر شکنج موی او بیخت (۲۰)

۶. نتیجه‌گیری

با استخراج واژگان عمومی و تخصصی پزشکی و دارویی و خواص آن‌ها از آثار عطار نیشابوری و همچنین مطابقت آن‌ها با مطالب علمی که در کتاب‌های طبی و داروسازی وجود دارد، می‌توان دریافت که عطار با اصطلاحات پزشکی و اسامی بیماری‌ها و مفردات و مرکبات دارویی آشنایی خوبی داشته و به احتمال قوی بیماران را بر اساس همین تجربیات، معاینه و درمان می‌کرده است. استفاده و استعمال فنون و صنایع ادبی در بیان بیماری‌ها و علائم آن به همراه روش درمان آن‌ها، جذابیت و تازگی دو چندان به آثار او بخشیده است.

شناخت طبایع بیماران و ویژگی درمانی گیاهان دارویی، از نیازهای اولیه‌ی درمان در روزگار عطار نیشابوری بوده است که با مطالعه‌ی دو اثر مهم او به نام‌های مصیبت‌نامه و الهی‌نامه و نگاهی گذرا به خسرونامه به روشنی قابل ادراک است که عطار در حوزه‌ی درمانی هم فعالیت داشته است.

در مطالعه‌ی حاضر، از پژوهش آقایان یدالله بهمنی مطلق و محمدرضا تونی (۱۹) استفاده شده است. در بررسی انجام گرفته درخصوص واژه‌های دارویی و درون‌مایه‌های پزشکی در آثار عطار توسط نویسندگان مذکور مطالعاتی صورت گرفته، ولی بنظر می‌رسد در بعضی موارد، برداشت‌های نسبتاً درست از آشنایی عطار با علم پزشکی و داروسازی انجام نگرفته و با عنوان پژوهش همخوانی ندارد و عناوین ذکر شده صرفاً در حوزه‌ی عرفان و ادبیات قابل بررسی می‌باشد. در مطالعه‌ی حاضر سعی شده ترتیب و انسجام در معرفی برخی مفردات و مرکبات دارویی به همراه طبایع آن‌ها و همچنین بیماری‌های مهم و درمان آن‌ها از دیدگاه عطار رعایت گردد. همچنین نقطه نظرات بزرگان و دانشمندانی که بعد از عطار نیشابوری می‌زیسته‌اند و او را مورد ستایش قرار داده‌اند نیز در این پژوهش گردآوری شده است.

نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که در اعصار گذشته حرفه‌ی عطاری، معادل داروسازی، داروفروشی و طبابت بوده است. عطار نیشابوری، بسیاری از اشعارش را در داروخانه که محل اشتغالش بوده می‌سروده و از اصطلاحات پزشکی، داروئی و خواص آن‌ها در اشعارش استفاده می‌کرده است. عطار از جمله شاعرانی است که از دانش پزشکی روزگار خود اطلاعات کافی داشته و می‌توان او را شاعر داروسازی به شمار آورد که در نهضت گیاه درمانی، از پیشگامان بوده است. اگرچه نام او در ردیف اسامی طبای سنتی ایرانی برده نمی‌شود ولی به نظر می‌رسد تحقیقات و مطالعه‌ی بیشتر در آثار منظوم و منثور او از منظر پزشکی و داروسازی، موارد جدیدتری در این حوزه به دست دهد و جایگاه والای این شاعر عارف، داروساز و طبیب، بیشتر شناسانده شود.

۷. سهم نویسندگان

ایده اولیه و طراحی مطالعه، جمع‌آوری مطالب، تحلیل و تفسیر داده‌ها و تصویب نهایی نسخه آماده شده برای چاپ و پاسخگو بودن در تمام جنبه‌های پژوهش، حاصل دست رنج یک نفر می‌باشد.

۸. تضاد منافع

هیچگونه تضاد منافی در این پژوهش برای نویسنده وجود ندارد.

References

- Osman MI. Meftah al- Hedayah. Tehran: Farhangestan Zaban va Adabiat Farsi; 2001.
- Farid al-Din A. Divan Attar. Tehran: Elmi va Farhangi Publication; 2005. (Persian).
- Forouzanfar Ba-Z. Description and critique and analysis of the works of Sheikh Farid al- Din Attar Neyshabouri. 2 ed. Tehran: Dehkhoda Bookstore; 1974. (Persian).
- Nafisi S. Biography of Attar. 2 ed. Tehran: Eghbal Publication; 2005. (Persian).
- Shirvani Z. Riaz al-Siaha. first ed. Tehran: Saadi Publication; 1982. (Persian).
- Zarkoub A. The Sound of Simorgh Wings. second ed. Tehran: Sokhan Publication; 2000. (Persian).
- Hoseini Tehrani M. Scientific and Objective Monotheism. second ed. Mashad: Allame Tabatabaei Oublication; 1996. (Persian).
- Badkoubeei M. The Life of Sheikh Farid al-Din Attar Neyshabouri. second ed. Tehran: Iran Liabraries Development Company; 1993. (Persian).
- Arberry AJ. Sufism: An Account of the Mystics: Courier Dover Publications; 2001 09/10.
- Shabestari SM. Golshane Raz. Tehran: Tahouri; 2007. (Persian).
- Shajiei P. The confused traveler. Tehran: Simaye Danesh; 1999. (Persian).
- Neyshabouri A. Mosibat nameh. 6 ed. Tehran: Zavar; 2004. (Persian).
- Dehkhoda AA. Loghat nameh. Tehran; 1968. (Persian).
- Hedayat RG. Majma Al-fosaha. Tehran: Amirkabir; 2010. (Persian).
- Alexander Knysh TA. Attar Neyshabouri. Etelaat Hekmat va Marefat. 2008.
- Neyshabouri A. Tazkerah Al-olia. Tehran: Milad; 2009. (Persian).
- Neyshabouri A. Khosro nameh. Tehran: Zavar; 1960. (Persian).
- Neyshabouri A. Collection Poems of Attar. Tehran: Scientific and cultural; 1995. (Persian).
- Yadollah Bahmani MRT. Medicinal words and medical themes in Attar's works. Kohan nameh Adab Parsi, Institute of Humanities and Cultural Studies. 2013;4(3):29-49. (Persian).
- Neyshabouri A. Elahi nameh. Tehran: Sokhan; 2008. (Persian).
- Dehkhoda AA. Loghat nameh. Tehran: Tehran University; 1980. (Persian).
- Rhazes. Khavas Al- ashya. Qom: Majma Zakhraer Eslami; 2009. (Arabic).
- Yazdi J. Farokh nameh. Tehran: Amir kabir; 2007. (Persian).
- Nafisi A. Farhang Nafisi. Tehran: Khayam; 1963. (Persian).
- Al-din AS. Khazaen Al-molouk. Tehran: Iran University of Medical Sciences; 2008. (Persian).
- Neyshabouri A. Mokhtar nameh. Tehran: Sokhan; 2007. (Persian).
- Shirazi AA. Makhzan al- Adviah. 3rd ed. India: Calcutta; 1844. (Persian).
- Shirazi IA-d. Resalah Afyouniah. Tehran: Almaei; 2009. (Persian).
- Neyshabouri A. Mosibat nameh. Tehran: Zavar; 1994. (Persian).
- Heravi. Al-abniah an Haghayegh Al-adviah. Tehran: Tehran University; 1967. (Persian).
- Jorjani. Al-aghras Al-tebiah va Al-mabahe Al-alaeiah. Tehran: Bonyad Farhang; 1966. (Persian).
- Tabarsi. Makarem Al-akhlagh: Sharif Razi; 1998. (Arabic).
- Neyshabouri A. Asrar nameh. Tehran: Sokhan; 2007. (Persian).
- Jorjani. Yadgar. Tehran: Tehran University; 2002. (Persian).
- Jorjani. Zakhirah Kharazmshahi. Qom: Natural Medicine Resuscitation Institute; 2012. (Persian).
- Rhazes. Al-mansouri Fi Al-tib. Tehran: Tehran University of Medical Sciences; 2008. (Arabic).
- Sweetman S. The complete drug reference. 36th ed. London: Pharmaceutical Press; 2009.
- Abbas Ashrafi MA. praised crying from the perspective of Qur'an and narrations. Seraje Monir. 2014;5(17):7-31. (Persian).

MHJ

Medical History Journal

2021; 13(46): e18

<https://doi.org/10.22037/mhj.v13i46.34819>

Journal Homepage: <http://journals.sbmu.ac.ir/en-mh>

ORIGINAL RESEARCH

Attar Neyshaburi, A mystic poet or a poet of pharmacist and physician

Seyed Mohammad Hashemimehr^{1*}

1. MSc in History of Medical Sciences, Department of History of Medical Sciences, Babol University of Medical Sciences, Babol, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Received: 20 January 2021

Accepted: 7 August 2021

Published online: 15 August 2021

Keywords:

Attar Neyshaburi

Poet

Mystic

Physician

Pharmacist

Medical History

ABSTRACT

Background and Aim: *Farid al-Din Mohammad Neyshaburi* (1146-1221 AD) known as *Attar*, is a pharmacist and Iranian poet in the 6th and 7th centuries AH. *Attari* meant a set of activities related to medicine including pharmacy, selling medicine and treatment. The purpose of this study is to introduce *Attar* as a physician and pharmacist and the effects of these sciences on his works.

Materials and Methods: This is a descriptive-historical study based on library resources. By referring to the compilations of *Attar* and using the keywords *Attar Neyshaburi*, poet of physician and poet of pharmacist the desired materials were collected and presented after analysis.

Findings: The use of words related to medicine and treatment in the works of *Attar* indicates his interest in pharmacy and medicine along with writing poems. Some great people have introduced *Attar* as greatness man in their works. The title of *Attar* has been attributed to him because he had a large pharmacy, made and sold medicine and treated patients.

Ethical Considerations: This research has been done only by relying on library resources and the principle of fidelity and honesty of citing the used texts, the originality of the sources and avoiding bias in referring to texts or analyzes have been observed.

Conclusion: *Attar* is one of the poets who has had enough information about the pharmaceutical knowledge of his time and knew the medicinal plants well. Therefore, we can consider him as a poet of pharmacy who is the pioneer in the phytotherapy. However, his name is not mentioned in the list of Iranian physicians but it is suggested that more research can be done on his poetic and prose works getting to know better of the high position of this great poet.

* Corresponding Author: Seyed Mohammad Hashemi Mehr

Address: Department of History of Medical Sciences, Babol University of Medical Sciences, Babol, Iran.

Email: paul_wetmore@yahoo.com

© Copyright (2018) Medical Ethics and Law Research Center, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Cite this article as:

Hashemimehr SM. Attar Neyshaburi, A mystic poet or a poet of pharmacist and physician. *Medical History Journal* 2021; 13(46): e18.